

Dr. Öğr. Üyesi Minire KIRBAŞLI

**KREDİLERİ BELİRLEYEN ETKENLER ÜZERİNE
KANTİTATİF BİR ANALİZ
TÜRKİYE UYGULAMASI**

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2025

Ağustos 2025

ISBN: 978-625-5957-99-3

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

YAZAR HAKKINDA

Dr. Minire Kırbaşı, lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde tamamladıktan sonra, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesinde gerçekleştirmiştir. Çalışma hayatına İstanbul Üniversitesi Bilgisayar Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde başlayan Kırbaşı, 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nun kuruluşuyla birlikte Bankacılık Programı'nda öğretim görevlisi olarak görev almıştır. Halen İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Ekonomi, finans, bankacılık ve sigortacılık alanlarında çok sayıda akademik yayın ve projeye imza atan Kırbaşı; matematik, istatistik, bilgisayar ve yönlendirilmiş çalışma dersleri vermekte, aynı zamanda öğrencileri sivil toplum kuruluşlarıyla bir araya getirerek uygulamalı toplumsal fayda odaklı projelere katkı sağlamaktadır.

Yönetmel görevleriyle de dikkat çeken Dr. Kırbaşı, Yüksekokul müdür yardımcılığı, bölüm başkanlığı, Yüksekokul yönetim kurulu üyeliği ve yayın kurulu üyelikleri gibi birçok akademik ve idari sorumluluk üstlenmiş; farklı disiplinleri bir araya getirerek özellikle sosyal bilimlerin uygulamalı alanlarında özgün katkılar sağlamıştır. Eğitimde uygulama odaklı yaklaşımı, öğrencileriyle kurduğu güçlü iletişim ve saha temelli projelerdeki etkinliği sayesinde hem akademi camiasında hem de öğrenci dünyasında saygın bir yer edinmiştir.

ÖNSÖZ

Bankacılık sistemi, sermaye birikiminin yönlendirilmesi ve ekonomik kaynakların etkin bir şekilde dağıtılması açısından gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ekonomilerde merkezi bir rol üstlenmektedir. Bu sistemin temel işlevlerinden biri olan kredi mekanizması, özellikle yatırım süreçlerinin ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini sağlayan başlıca araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Kredilerin hangi ekonomik ve finansal faktörler doğrultusunda şekillendiğini anlamak, yalnızca akademik düzeyde değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinde yer alan politika yapıcılar açısından da son derece önemlidir.

Elinizdeki bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Para ve Banka Ana Bilim Dalı'nda, Doç. Dr. Targan Ünal danışmanlığında hazırladığım "Kredileri Belirleyen Etkenler Üzerine Kantitatif Bir Analiz – Türkiye Uygulaması (1986–1991)" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilerek kitaplaştırılmıştır. Türkiye'nin 1986–1991 yılları arasındaki kredi dinamiklerini odağına alan bu çalışma, bankacılık sisteminin görece istikrara kavuştuğu ve yapısal dönüşümlerin belirginleştiği bir döneme ışık tutmaktadır. Bu dönemde kredi hacmini etkileyen temel değişkenler ekonometrik yöntemlerle analiz edilerek, karar birimlerinin yönü bilinen tepkilerinin nicel düzeyde ölçülebilmesine yönelik bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

Kitap, bir yandan kredilerin belirleyicilerine dair teorik ve yapısal bir çerçeve sunarken, diğer yandan sayısal analizlerle politika yapım sürecine veri temelli bir perspektif kazandırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda hem akademik literatüre katkı sağlamak hem de uygulayıcılara rehberlik edebilecek nitelikte bir çalışma ortaya konulmuştur.

Bu süreçte rehberlik eden kıymetli hocam Doç. Dr. Targan Ünal'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, her zaman yanımda olan, sabırları ve sevgileriyle beni destekleyen değerli aileme en içten şükranlarımı sunarım.

Bu kitabın, kredi mekanizmaları üzerine yapılacak ileri düzey çalışmalara ve uygulamalı ekonomi alanında politika geliştirme çabalarına katkı sunmasını temenni ederim.

Minire Kırbaşı

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA	III
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar.....	XI
GRAFİKLER	XI
ÖZET.....	XIII
ABSTRACT	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM BANKACILIK SEKTÖRÜ

I- BANKACILIK SEKTÖRÜ VE FONKSİYONLARI.....	3
A- Bankanın Tanımı ve Önemi.....	3
B - Bankaların Başlıca Fonksiyonları.....	4
1- Hizmet Üretme Fonksiyonu.....	5
2 - Kaynak Aktarma Fonksiyonu	7
3 - Satın Alma Gücü Üretme Fonksiyonu.....	8
C - Bankaların Kaynakları.....	9
1. Özkaynaklar	9
a) Kayıtlı sermaye	10
b) Ödenmemiş sermaye.....	11
c) Ödenmiş sermaye.....	11
d) İhtiyatlar (Yedek Akçeler = Yedekler)	11
e) Karşılıklar	11
2. Yabancı Kaynaklar	14

VIII

a) Mevduat	15
b) Tahvil ihracı ile sağlanan fonlar	19
c) Diğer Şekillerde Sağlanan Kredi Ve Fonlar.....	19
d) Merkez Bankasından Kullanılan Krediler.....	19
II- TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ.....	20
A- Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi	20
B- Türk Bankacılık Sisteminin Çeşitli Tasnifleri	22
1- Kuruluş Statüleri Bakımından TBS:.....	22
a) Özel Sektör Bankaları	22
b) Özel Kanunlarla Kurulan Bankalar.....	22
2- Şekil Açısından Ayırım	23
a) Hukuki Ayırım;.....	23
b) Sermaye Kaynaklarına Göre Ayırım	23
3- İçerik Yönünden Ayırım	23
4- İş Konularına Göre Ayırım.....	24
a) İş ve Ticaret Bankaları	24
b) Uzmanlık Bankaları	24
c) Emisyon Bankaları.....	24
C - Türk Mali Sisteminde Bankacılığın Yeri.....	25
1- Birinci Yaklaşım.....	26
a) T.C. Merkez Bankası	27
b) Mevduat Bankaları.....	27
c) Mali Hizmet Kuruluşları	28
d) Diğer Mali Kurumlar	28
e) Yarı-Mali Kuruluşlar.....	28
2- İkinci Yaklaşım	28
a) Para Piyasası	29
b) Sermaye Piyasası	29
III- İKTİSADİ GELİŞME, BANKACILIK VE KREDİLER	30
A- İktisadi Gelişme- Bankacılık İlişkisi	30
B- Krediler.....	32
1- Kredi'nin Tanımı ve Unsurları.....	32
a) Zaman	33
b) İtimat.....	33

c) Risk	33
2 - Kredinin Türleri.....	34
a) Nitelik Açısından	35
b) Vade Açısından.....	36
d) Teminat Açısından.....	36
d) İzin Açısından.....	36
e) Kaynak Açısından	37
f) Kullanma Amaçları Açısından	37
g) Sektör Açısından.....	37
h) İş Konusu Açısından.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİLERİ AÇIKLAYAN EKONOMETRİK MODEL DENEMELERİ

I- MODELLERLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	39
A- Ekonometrik Modellerin Başlıca Belirleyicileri.....	39
1- Özkaynaklar.....	39
2- Mevduat.....	40
3 - Emisyon Hacmi	41
4 - Para Arzı.....	41
B- Ekonometrik Modellere Ait Tanım ve Veriler.....	41
1- Modelde Kullanılan Değişkenler	41
2- Model Çeşitleri	42
3- Modelde Kullanılan Temel Veriler.....	42
4- Model Özetleri.....	44
II- EKONOMETRİK MODEL UYGULAMALARI	46
SONUÇ	81
KAYNAKLAR.....	85

TABLolar

Tablo 1: Milli Ticaret Bankalarından Kamu Sermayeli Bankalardaki Özkaynak Değişmeleri (1986 - 1991) (Trilyon T.L.)	12
Tablo 2: Milli Ticaret Bankalarından Özel Sermayeli Bankalardaki Özkaynak Değişmeleri (1986 - 1991) (Trilyon T.L.)	12
Tablo 3: Kamu ve Özel Sermayeli Bankaların Toplam Özkaynakları ve Bir Önceki Yıla Göre Artış Yüzdesi	13
Tablo 4: Mevduattaki Değişmeler (1986 - 1991)	18
Tablo 5: Kredilerdeki Değişmeler (1986 - 1991) (Trilyon T.L.)	38

GRAFİKLER

Grafik 1: Özkaynak Değişmeleri (1986-1991)(Trilyon T.L.)	14
Grafik 2: Mevduat Değişmeleri(1986-1991)(Trilyon T.L.)	18
Grafik 3: Kredi Değişmeleri (1986-1991)(Trilyon T.L.)	38

A Quantitative Analysis on the Determinants of Credit – The Case of Turkey

ÖZET

Bankacılık sistemi, sermaye birikiminin yönlendirilmesi ve ekonomik kaynakların etkin biçimde dağıtılmasında merkezi bir rol üstlenmektedir. Bu sistemin temel işlevlerinden biri olan **kredi mekanizması**, yatırım süreçlerinin ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini sağlayan en önemli araçlardan biridir. Kredileri şekillendiren ekonomik ve finansal faktörlerin anlaşılması, yalnızca akademik çevreler için değil, aynı zamanda politika yapıcılar açısından da büyük önem taşımaktadır.

“Kredileri Belirleyen Etkenler Üzerine Kantitatif Bir Analiz – Türkiye Uygulaması” adlı bu eser, Dr. Öğr. Üyesi Minire Kırbaslı'nın yüksek lisans tezinden türetilerek kitaplaştırılmıştır. Türkiye'deki kredi sisteminin işleyişini anlamak isteyen araştırmacılar, akademisyenler ve uygulayıcılar için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Özellikle 1986–1991 yıllarını kapsayan dönemi merkeze alan bu kitap, kamu ve özel bankaların kredi davranışlarını çok boyutlu ve karşılaştırmalı bir perspektiften analiz etmektedir.

Kitabın ilk bölümünde bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi, fonksiyonları, kaynak yapısı ve kredilendirme sistemleri detaylı şekilde ele alınmıştır. Türk Bankacılık Sistemi'nin yapısal sınıflandırmaları yapılmış; sermaye kaynakları açısından kamu ve özel sermayeli bankalar karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Ayrıca mevduat türleri, bankaların finansal kaynaklarının sınıflandırılması ve kredi çeşitleri gibi temel konular açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise ekonometrik analiz yöntemleriyle kredileri etkileyen değişkenler incelenmiştir. Özkaynaklar, mevduat hacmi, para arzı, emisyon hacmi gibi makro finansal göstergeler kullanılarak tekli ve çoklu regresyon modelleri geliştirilmiş, kamu ve özel bankaların kredi davranışları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel sonuçlar aracılığıyla karar alıcılara politika oluşturma sürecinde kantitatif bir bakış açısı sunulmaktadır.

Bu yönüyle kitap, yalnızca teorik altyapıya sahip bir çalışma değil; aynı zamanda uygulamalı analiz yönüyle karar vericilere, ekonomistlere ve finans sektörü uzmanlarına rehberlik edebilecek niteliktedir. Özellikle Türkiye'nin geçiş dönemi kabul edilen 1986–1991 yıllarına dair özgün veriler ve analizler içermesi sebebiyle literatürdeki önemli boşluklardan birini doldurmaktadır.

ABSTRACT

The banking system plays a central role in directing capital accumulation and ensuring the efficient allocation of economic resources. One of its primary functions, the credit mechanism, stands as a key instrument for maintaining investment processes and sustaining economic growth. Understanding the economic and financial factors that shape credit is crucial not only for the academic community but also for policymakers.

This book, *A Quantitative Analysis on the Determinants of Credit – The Case of Turkey*, is derived from the master's thesis of Dr. Minire Kırbaşı and has been further developed into a published study. It serves as a significant resource for researchers, academics, and practitioners seeking to comprehend the structure and functioning of the credit system in Turkey. The study focuses particularly on the 1986–1991 period and offers a multidimensional and comparative analysis of credit behavior in public and private banks.

In the first part of the book, the historical development of the banking sector, its functions, funding structure, and credit mechanisms are examined in detail. The structural classification of the Turkish banking system is presented, with comparative insights into the capital structures of publicly and privately owned banks. Additionally, core topics such as types of deposits, classifications of financial resources, and categories of credit are discussed comprehensively.

The second part of the book employs econometric analysis methods to investigate the variables affecting credit. Using macro-financial indicators such as equity capital, deposit volume, money supply, and the volume of currency in circulation, both simple and multiple regression models are developed. These models allow for a comparative evaluation of the credit behaviors of public and private banks, providing a quantitative framework for policymakers in the decision-making process supported by statistical findings.

With its strong theoretical foundation and practical analytical approach, this book is not only an academic contribution but also a valuable guide for decision-makers, economists, and professionals in the financial sector. By incorporating original data and analyses from Turkey's transitional period (1986–1991), it helps to fill a significant gap in the existing literature.